

Ziya Gökalp'e babasının vasiyeti

Büyük düşünür, Diyarbakır'da tek başına çıkardığı mecmuasında bu vasiyetten ilk defa söz etmiş ve Namık Kemal'in öldüğü gün babasının kendisine söylediklerini de yazmıştı.

1876 YILI Mart ayının 23. günü Diyarbakır'da doğmuş olan Ziya Gökalp'in 100. doğum yıldönümü üzerinden üç yıl daha geçmiş bulunuyor. Ciddi bir tefekkür ve fazilet örneği olarak nesilden nesile varlığını korumuş bu büyük adam, ne yazık ki henüz genç denecek yaşta (1924) tarihinde vefat etmiştir. Diyarbakır'da doğan ziya, bir zamanlar siyasi sebeplerle hapsedildiği bir kışlanın arkasındaki hastanede sönmuştür.

Asıl ismi Mehmet Ziya'dır. «Gökalp» onun Selânik'te «Genç Kalemler» mecmuasına yazdığı yazılarda kullandığı takma adlardan biridir. Diyarbakır'da iken girdiği İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin bir şubesini orada kurduktan sonra 1909 yılında bu cemiyetin daveti üzerine Selânik'e gitmişti. Oradan İstanbul'a gelmiş, Darülfünun'da felsefe kürsüsünü işgal etmiş, «Yeni Mecmua»yı çıkarmış, İtilaf Devletleri tarafından Malta'ya sürülmüş, dönüşünde Ankara'ya gitmiş, sonra Diyarbakır'a geçerek orada oldukça zor şartlar altında «Küçük Mecmua» adında bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Küçük Mecmua gerçekten avuç içi kadar küçük bir mecmua idi. Fakat tesiri büyüktü; Atatürk İzmir'de yaptığı bir basın toplantısında «Ziya Gökalp'in Küçük Mecmuası inkılâbımıza büyük hizmetlerde bulunmuştur» demiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu «Dev-

rin bu büyük adamı, bu mecmuasıyla yepyeni bir âlemin altın kapılarını açıyor» cümlesini kullanmıştır.

Falih Rıfkı Atay Ziya Gökalp'in Küçük Mecmua'yı çıkarırken karşısında bulunduğu güçlükleri anlatarak diyor ki: «Bu mecmua, matbaacılığın en zor şartları içinde çıkıyor. Hurûfatı bozuk, baskısı fena, kâğıdı âdidir. Fakat Ziya Gökalp'in ruhundaki kutsal ateş bu dergi yolu ile bize kadar geliyor, ruhlarımızı heyecanlandırıyor».

Şimdi ancak genel kütüphanelerde ve pek az kişide koleksiyonları bulunan bu mecmuada Ziya Gökalp'in «Felsefi Vasiyetler» başlığı altında yazdığı yazılardan «Babamın Vasiyeti» yazısını, pek çok gerekmedikçe sözlerini sadeleştirmeye bile elimiz varmadan ve ancak yeni harflere çevirmek suretiyle aşağıya alıyoruz:

U AYATIMIN on dördüncü kışına yeni giriyordum. Askerî Rüstiye'nin en tembel öğrencisiydim. Yalnız matematiğe yaratılışlan bir istidadım vardı. Şiir ve edebiyat beni pek çok çekiyordu. Matematik dersleri tembelliğime engel değildi. Çünkü problemleri yorulmadan çözüyordum. Şiir, edebiyat üzerine kitaplardan büyük bir zevk aldığım için bunları okumaktan hiç bıkmaz, usanmazdım. Öteki derslere gelince, bunlar o zamanların pedagojisine göre, ezberciliğe dayandığın-

dan, bunlardan sıkılır, tiksindir, kaçardım.

★

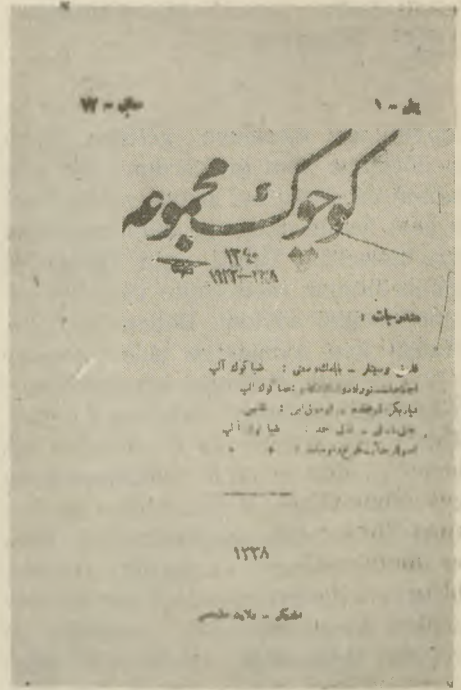
Babam başkalarının babalarına pek benzemezdi. Dindarlıkla hür düşünüşü kendinde uzlaştıran bu zat batıl fikirlerin eskilerinden de, yenilerinden de sıyrılabilmisti. Bütün utangaç ve iç dünyası olan adamlar gibi ruh işlerine de yaratılıştan bir bilgisi vardı. Daha yedi sekiz yaşlarında iken Şah İsmail'leri, Âşık Kerem'leri okuyup ağladığımı işiten bir dostu, beni bu gibi aşk kitapları okumaktan alıkoymasını, bunların yerine ciddi kitaplar okutturmasını tavsiye etmişti. O: «Bir çocuk, hangi kitapları anla: ve zevk alırsa onları okuyabilir; anlamadığı, hoşlanmadığı kitapları zorla okutursanız kitaplardan nefret eder» diye cevap vermişti. Gerçekten, ben zevk aldığım kitapları okumakta serbest bırakıldığım için, âşık kitaplarından, tiyatro ve hikâye kitaplarına; onlardan sade şiirlere ve romanlara; daha sonra edebî eserlere; nihayet tarihî, ilmi ve felsefî kitaplara kadar çikabildim.

★

Babam beni okumalarımında serbest bırakmakla beraber, psikolojik anlarda ruhumda yeni melekeler doğmasına yol açacak kadar güçlü tesirler yapmak fırsatını da kaçırmazdı.

Bir akşam okuldan eve dönünce onu çok üzgün ve kaygılı buldum. Beni görünce: «Gel, dedi. Sana çok kederli bir haber vereceğim. Çok ağlayacak, çok yas tutacaksın! Bugün senin ve bütün arkadaşların için büyük bir matem günüdür. Çünkü sizin en büyük hocanız ve milletin de en büyük adamı olan Namık Kemal öldü».

Namık Kemal'i eserleriyle, hatta yasaklanmış ve henüz basılmamış eserleriyle tanırdım. Fakat böyle En Bü-

Ziya Gökalp'ın mecmuası böylesine küçük ve mütevazı bir bilgi ve düşünce kaynağı idi. Küçük Mecmuası'nın Diyarbakır Vilayet Matbaası'nda basılmış 72. sayısı.

yük Hoca ve En Büyük Adam olduğunu bilmiyordum. Babam bana onun savaşlarını, amaçlarını, uğradığı zulümleri, gösterdiği kahramanca direnişleri üzgün ve mahzun bir dille anlattı ve dedi: «İşte sen bu adamın arkasından gideceksin. Onun gibi vatansever, onun kadar hürriyetsever olacaksın!»

«Fikir aşılamanın» zamanı ve biçimi iyi seçilmişti. Bu sözler o kadar tesirli idi ki, ruhumda âdeta yeni bir meleke, o zamana kadar sezilmeyen mefkûre melekelerini yarattı. Çünkü bu andan başlayarak şuurulu bir hürriyetsever, uyanık bir vatansever gibi düşünmeye, hürriyet, vatan, millet mefkûrelerini her şeyin üstünde görmeye baş-

ladım. Ruhum yaratıcı bir atılımla bir-
denbire değişmişti.

★

Şimdi asıl meseleye gelelim. Daha on dördüme yeni giriyordum. Bir gün babam bir dostu ile konuşuyordu. Dostu ona, benim okumaya olan merakımdan bahsetti. Tahsil için Avrupa'ya gönderilirsem, memlekete bir âlim yetiştirebileceğini söyledi. Babam dedi ki: «Tahsil için Avrupa'ya giden gençler yalnız Avrupa ilimlerini öğrenebilirler. Milli bilgilerimizden habersiz kahlılar. Medreseye girenler de iyi hocalar bulurlarsa, dini ve milli kültürümüzü az çok edinebilirler. Fakat bunlar da Avrupa ilimlerinden yoksun kahlılar. Ben ce memleketimize en faydalı âlimler, bizim için hemen bilinmesi gerekli gerçekleri bilenlerdir. Bu gerçekler ne Avrupa ilimlerinde, ne de milli bilgilerimizde tam olarak yoktur. Gençlerimiz bir yandan Fransızca'yı, öte yandan Arapça ve Farsçayı iyi öğrenmeli! Ondan sonra hem Batı ilimlerine, hem Şark bilgilerine çok iyi vâkıf olmalı! Sonra da bunları birbiriyle kıyaslayıp uzlaştırarak milletimizin muhtaç olduğu büyük gerçekleri ortaya

çıkarmalıdır. İşte ömrüm vefa ederse ben Ziya'yı böyle yetiştirmeye çalışacağım».

Zavallı babacığım. Bu sözleri söyledikten sonra bir sene bile yaşayamadı. Onun için programını uygulayamadı. Fakat bu sözler kutsal bir vasiyetname olarak ruhumda iri ve açık harflerle yazılı kaldı.

★

Bu vasiyetnameyi ömrümün hiç bir anında unutmadım ve unutmayacağım. Zira bu sözler hayatıma büyük bir değişiklik getirdi. O ana kadar okuduğum her kitaba eleştirmeksizin inanırdım. Yazanlara sonsuz bir güven beslerdim. Yazarlarla eserlerinin benim üzerimde büyük bir nüfuzu ve yetkisi vardı. Bu sözler bir vuruşta Doğunun ve Batının bütün kütüphanelerini gözümden sildi. Aklıma, zekâma sonsuz bir hürriyet ve istiklâl verdi. Fakat aynı zamanda, bütün gençler gibi, beni de çok uzun, çok zahmetli bir görevi yapmaya çağırdı.

Küçük Mecmua

Yıl 1, Sayı 72

Diyarbakır Vilayet Matbaası

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi

* 0 0 1 5 0 7 3 4 3 0 0 6 *